

زنان

نمایشنامه نویسی ایران

از انقلاب مشروطه تا سال ۱۳۵۷

گل مهر کازری

انتشارات روشنگران و مطالعات زنان

گل مهر کازری ۱۳۶۰

زنان نمایشنامه‌نویس ایران از انقلاب مشروطه تا سال ۱۳۵۷ / گل مهر کازری. --
تهران: روشنگران و مطالعات زنان، ۱۳۸۴
۱۰۴ ص.

ISBN 964 - 8564 - 19 - 1:

فهرست‌نویس براساس اطلاعات فیفا.
کتابنامه: به صورت زیر نویس.
نمایه.

۱. زنان نمایشنامه‌نویس ایرانی -- تاریخ -- ۱۳۲۴ - ۱۳۵۷. ۲. زنان نویسنده --
ایران. الف. هنران.

۸۷۲/۱۲۰۹

PIR ۳۸۲۴/ک ۲۹

م ۸۴ - ۱۱۵۶

کتابخانه ملی ایران

زنان نمایشنامه‌نویس ایران

از انقلاب مشروطه تا سال ۱۳۵۷

● تحقیق و نگارش: گل مهر کازری

● نوبت چاپ و تاریخ: اول - ۱۳۸۴

● تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

● حروفچینی: روشنگران تلفن: ۸۸۷۲۳۹۳۶

● لیتوگرافی: دنیای تجسم تصویر تلفن: ۸۸۸۴۷۰۴۴

● چاپ و صحافی: خوشه

انتشارات روشنگران و مطالعات زنان: تلفاکس: ۸۷۱۶۳۹۱ - ۸۷۲۲۶۶۵ - ۸۷۲۳۹۳۶

E_mail: Shahla_a_lahiji@hotmail.com

تهران، صندوق پستی: ۵۸۱۷ - ۱۵۸۷۵

فروش از طریق شبکه پستی تلفن: ۸۸۷۱۶۳۹۱

مراکز پخش: ۱ - هفتوس: انقلاب، خ اردیبهشت، ک مبین، پ ۲۳۳ تلفن: ۴۳ الی ۶۶۴۰۸۶۴۰

۲ - روشنگران: خ لبافی‌نژاد، بعد از ابوریحان، پ ۱۱۲، ۷۳، ۶۶۹۵۴ - ۱۳۶ - ۶۶۹۷۰

فروش اینترنتی و online از طریق سایت آی آی کتاب iiketab.com

ISBN 964-8564-19-1

شابک ۱ - ۱۹ - ۸۵۶۴ - ۹۶۴

فهرست

۷	پیش‌گفتار.....
۱۱	نخستین تلاش‌ها.....
۲۹	مادام پری.....
۳۲	پروین اعتصامی.....
۴۰	فمینیسم در نمایشنامه‌ها.....
۴۶	صدیقه دولت‌آبادی.....
۵۱	نمایش‌های شادی آور زنان.....
۵۴	تعزیه‌ی زنانه.....
۵۶	دانشجویان و نمایشنامه‌نویسی.....
۵۹	واپسین تجربه‌ها.....
۵۹	فریده فرجام.....
۶۳	خجسته‌کیا.....
۶۵	مهین تجدد (جهانگل).....

فهرست منابع ۷۸

الف: کتاب‌ها / ب: نشریات

پیوست‌ها ۸۳

یادداشت‌های مسافرت اروپا / مصاحبه با مدیر گمرک ماریسی

نمایشنامه «شیفته حافظ»

نمایه ۹۸

www.ketab.ir

پیش‌گفتار

به یاد آوردم که تا پایان دوران تحصیل، به عنوان دانشجوی ادبیات نمایشی، در میان آن چه که آموخته‌ام سخنی از زنان نمایشنامه‌نویس به میان نیامده است، جز چند جمله درباره فریده فرجام که آن هم در درس «تاریخ ادبیات نمایشی» به عنوان همسر اول بیژن مفید و در زیر سایه‌ی او مطرح شده بود. به سراغ کتاب‌هایی که در مورد نمایشنامه‌نویسان ایران در اختیار داشتم، هم چون «نویسندگان پیشرو ایران» (که به زعم محمد علی سپانلو مؤلف کتاب به تاریخچه‌ی رمان، قصه‌ی کوتاه، نمایشنامه و نقد ادبی در ایران معاصر از مشروطیت تا ۱۳۵۰ پرداخته است)^۱، «تئاتر قرن سیزدهم» تألیف

۱- سپانلو، محمد علی، «نویسندگان پیشرو ایران»، تهران، کتاب زمان، تیر ماه ۱۳۶۲.

حمید امجد (که عنوان دوم آن: «نخستین نمایشنامه‌های ایرانی به عنوان آغازگر دوران جدید ادبی» است).^۱، «نمایشنامه نویسان ایران (از آخوندزاده تا بیضایی)» تألیف منصور خلیج^۲ و «از صبا تا نیما» (تاریخ ۱۵۰ سال ادب فارسی) تألیف یحیی آرین پور^۳ رفته و در آن میان نیز نامی از زنان نبود، پس بر آن شدم تا در این زمینه به تحقیق و بررسی بپردازم.

یافته‌های اولیه‌ام بسیار ناچیز بود و پژوهش به کندی پیش می‌رفت؛ از خود پرسیدم زنان در چه شرایطی زندگی می‌کردند؛ زیرا به نوشته‌ی ویرجینیا وولف، داستان و اصولاً هر کار خلاق و ذهنی، مثل سنگریزه از آسمان نمی‌افتد!^۴ در مورد شرایط اجتماعی آن دوران مطالعه کردم؛ دورانی که مردسالاری از مشخصه‌های بارز آن است و زنان بسیار بسیار محدود بوده‌اند.

۱- امجد، حمید، «تئاتر قرن سیزدهم»، تهران، نیلا ۱۳۷۸.

۲- خلیج، منصور، «نمایشنامه نویسان ایران (از آخوندزاده تا بیضایی)»، تهران، اختران، زمستان ۱۳۸۱.

۳- آرین پور، یحیی، «از صبا تا نیما» (تاریخ ۱۵۰ سال ادب فارسی)، تهران، شرکت سهامی کتاب‌های جیبی با همکاری انتشارات فرانکلین، چاپ پنجم، ۱۳۵۷، جلد اول و دوم. (جلد سوم این مجموعه با عنوان «از نیما تا روزگار ما» (تاریخ ادب فارسی معاصر) نیز به قلم یحیی آرین پور توسط انتشارات زوّار، به سال ۱۳۷۴ در تهران چاپ شده است.)

۴- وولف، ویرجینیا، «اتاقی از آن خود»، ترجمه‌ی صفورا نوربخش، تهران، نیلوفر، ۱۳۸۳، ص ۷۱، نقل به مضمون.

نمایش اقدامی جمعی و نیازمند حضور دیگران است و کار پرداختن نمایشنامه ضرورت مسلّم دیداری بودن و نیازمند مکان بودن را در بردارد و کلید دستیابی به چنین مکانی نیز در دسترس مردان بوده است.^۱

منابع تحقیق بسیار محدود بود و اولین یافته‌ام جمله‌ای بود که در یک پانویس، نوشتن اپرتی را به پری آقابایف نسبت داده بود. میزان یافته‌هایم در مورد افراد مختلف یکسان نیست. هر چه که یافته‌ام در این کتاب گرد آورده‌ام و نه هر چه که بوده و متأسفانه ممکن است با وجود وسواس بسیار من، باز هم کسی یا کسانی از چشمم دور مانده باشند. کار من تمام نشده و هنوز در پی اطلاعات بیشتری هستم و امیدوارم که این پی‌گیری‌ها نتیجه‌ای در برداشته باشد و این فرصت را به دست آورم که اطلاعات دیگری نیز به این پژوهش بیفزایم و از هر اطلاع درستی که کسی داشته باشد و لطف کند و در اختیارم بگذارد، پیشاپیش استقبال و تشکر می‌کنم.

موضوع تحقیق به قدری مهجور و دور از ذهن بود - حتی برای دانشجویان، دانش‌آموختگان و استادان تئاتر - که گاه احساس می‌کردم جای خوشبختی است که به تلاشم نمی‌خندند! و حتی

۱- مایلز، رزالیند، «زنان و رمان»، ترجمه علی آذرنگ (جباری)، تهران، روشنگران و مطالعات زنان، ۱۳۸۰، ص ۴۱، نقل به مضمون.

بودند کسانی که با تعجب می پرسیدند مگر کسی هم بوده؟! و یا با لبخند می گفتند که حتماً تمام صفحات این پژوهش سفید است! و من خوشحالم که صفحات این کتاب سفید نیست و امیدوارم دریچه‌ای باشد به روی آن چه که اگر چه نمی خواهم بگویم در موردش هیچ نمی دانستیم ولی دانسته‌ها بسیار اندک بود.

این تحقیق از انقلاب مشروطه آغاز می شود و تا سال ۱۳۵۷ را در بر می گیرد؛ بدان جهت که از سال ۱۳۵۷ وارد دوران جدیدی می شویم و بالطبع تئاتر ایران سیر جدیدی را طی می کند و البته امروز شاهد حضور پررنگ زنان نمایشنامه نویس در صحنه‌ی تئاتر کشور هستیم.

در این بررسی از منابع مکتوب موجود و از منابع شفاهی و تحقیق میدانی بهره برده‌ام و کوشش کرده‌ام که قرائت زنانه‌ای از هنر نمایش، از فرهنگ مشروطه تا بعد ارائه کنم و پنجره‌ای به سوی فعالیت‌های زنان در عرصه‌ی هنر تئاتر در این دوران بگشایم.

در پایان از جناب آقای دکتر محمد روشن که لطف کردند و با دقت بسیار، متن کتاب را خواندند و رهنمودهای مفیدشان - به خصوص در بخش پیوست - به یاری ام آمد، بسیار بسیار سپاسگذارم.

گل مهر کاظمی